

Amikor a siker sem elég jó*

Felcser Dániel

Dietrich Vollrath:

A beérett gazdaság – A stagnálás mint a siker jele

Pallas Athéné Könyvkiadó, 2020, p. 303.

ISBN-13: 978-6155884887

A gazdasági növekedés a közgazdasági szakirodalom egyik gyakran vizsgált témája. Időről időre mégis sikerül új, gondolatébresztő megközelítést alkalmazni. Ez történik Dietrich Vollrath „*A beérett gazdaság*”¹ című könyvében is. A szerző aktuális kérdéssel foglalkozik: a gazdasági növekedés lassulásának okait keresi, alkotóelemként vizsgálva annak összetevőit. A szakmailag megalapozott elemzéshez a statisztikai adatok megfontolt használata és a közgazdasági koncepciók szemléletes bemutatása is hozzájárul, de mindeközben viszonylag egyszerű módszertani keretek között marad. Ennek köszönhetően könnyen érthető és követhető példák segítségével, közérthetően fogalmazva támasztja alá állításait. Egyik fő következtetése szerint az életszínvonal emelésének sikere is felelőssé tehető a gazdasági növekedés lassulásáért. Ennek alátámasztásához egy jól felépített út vezet.

A globális pénzügyi válságot követő időszakban az Egyesült Államok gazdaságának növekedési üteme a korábbi évtizedek átlagának kevesebb mint felére csökkent. A GDP átlagosan évi 2,25 százalékkal nőtt 1950 és 2000 között, míg 2000 után az átlagos növekedési ütem 1 százalékra mérséklődött. A lassulás a fejlett gazdaságok széles körére jellemző volt. Az Egyesült Államok életszínvonala ugyan később is tovább emelkedett, azonban a gazdasági növekedés lassulása nélkül még magasabb életszínvonalat lehetett volna elérni. A termelési tényezőket vizsgálva a fizikai tőke keveset magyaráz a fenti folyamatból. A fizikai tőke bővülése már jóval korábban, az 1970-es évektől lefékeződött. A visszafogottabb gazdasági növekedés mögött alapvetően a humántőke és a termelékenység alakulása áll, ezért a szerző is ezt a két tényezőt vizsgálja részletesebben.

* A jelen kiadványban megjelenő írások a szerzők nézeteit tartalmazzák, ami nem feltétlenül egyezik a Magyar Nemzeti Bank hivatalos álláspontjával.

Felcser Dániel a Magyar Nemzeti Bank főosztályvezetője. E-mail: felcserd@mnk.hu

¹ Eredeti angol nyelvű kiadvány: *Fully Grown: Why a Stagnant Economy Is a Sign of Success*. University of Chicago Press, 2020, p. 296.

A *humántőke* alacsonyabb ütemű növekedése magyarázza a gazdasági lassulás nagy részét. A humántőke elemeit vizsgálva a létszám hatása kiemelkedik az oktatáshoz, a tapasztalathoz és a munkaórákhoz képest. Ezen belül a létszámnál két hatás bizonyult meghatározónak. Ezek közül az egyik, a társadalmak elöregedése szembeűnő módon abban jelentkezett, hogy a munkaképes korú népesség csökkent a teljes népességen belül. A népesség ugyan továbbra is nőtt, közben viszont az idősök száma is jelentősen emelkedett, részben az élettartam kitolódásának köszönhetően. A másik hatás, a termékenységi ráta csökkenése az emelkedő életszínvonalhoz köthető. Az Egyedült Államok közel kétszáz évének adatai alapján negatív kapcsolat áll fenn a jövedelem és a termékenység között. A szerző a gazdasági folyamatok elemzése mellett arra is rámutat, hogy kérdéses a fejlett gazdaságokban még meglévő munkaerőpiaci tartalékok mértéke.

A humántőke mellett a *termelékenység* (ami nem egyezik meg a technológiával) növekedésének lassulása is kimutatható hatással bírt. A szerző cáfolja a szokásos magyarázatokat (statisztikai-mérési hibák, egyre költségesebb innovációk), és rámutat, hogy a lassulás nagyrészt annak tulajdonítható, hogy a fogyasztási szerkezet eltolódott a szolgáltatások irányába. A folyamat önmagában a termelékenység visszafogottabb növekedése irányába hat, mert a szolgáltató iparágak termelékenysége jellemzően alacsonyabb ütemben nő, mint a feldolgozóiparban. A szolgáltatások jellegéből fakad ez a korlát, hiszen amennyiben a vállalatok kevesebb időt és figyelmet fordítanak a fogyasztókra, akkor csökken a kereslet a szolgáltatásaik iránt. A szolgáltatásokra fordított kiadások aránya már a 20. század közepén emelkedni kezdett, a szolgáltatások gazdasági súlya azonban a 21. századra olyan szintre nőtt, ahol már a teljes gazdaság szintjén is láthatóvá vált a termelékenység lassabb növekedése.

Kisebb részben a *piaci erő növekedése és a kevésbé dinamikus alkalmazkodó gazdaság* is szerepet játszhatott. A vállalatok piaci ereje egyik részről ösztönzőerőt jelent az innovációhoz, mert a szabadalmak jelentette előny kompenzálja a vállalatokat az innováció létrejöttéhez szükséges erőforrásokért. A túl nagy piaci erő azonban visszaűthet. A magasabb koncentráció megmutatkozik a beruházások visszaesésében, mert a vállalatok kisebb verseny mellett kevésbé vannak ösztönözve az innovációkra. Ugyanakkor ez tükrözheti a fogyasztás eltolódását is a nagyobb piaci erővel rendelkező vállalatok felé, ami jelzi, hogy többféle magyarázat is állhat a gazdasági adatok alakulása mögött. Az elmaradt beruházások előretéknve kevesebb innovációhoz és így a termelékenység lassabb növekedéséhez vezethetnek. Szintén megfigyelhető, hogy a munkaerő áramlása lelassult a különböző munkahe-lyek és termelési helyszínek között a korábbi évtizedekhez viszonyítva, kevesebb az új és a megszűnő vállalkozás is. Emellett a földrajzi mobilitás is mérséklődött, ami tükrözheti a preferenciák változását vagy a lakhatási költségek emelkedését egyes területeken. Mindez kevesebb lehetőséget biztosít a termelékenység javulására.

A telephelyeket egyre kevésbé veszik át termelékenyebb vállalatok, illetve egyre kevesebb munkavállaló vált magasabb termelékenységu pozícióba.

Más tényezőknél elhanyagolhatóan tűnik a gazdasági növekedésre gyakorolt hatás. A szerző kifejti, hogy az adózás és a szabályozás változásai, az egyenlőtlenségek ugyan jelentős elosztási hatásokkal járhatnak, de nem ezek a tényezők határozzák meg a gazdasági növekedés lassulását, ahogy a kínai külkereskedelem kapcsán sem mutatható ki jelentős hatás. Az adóknak és a szabályozásnak, úgy tűnik, nincs érdemi hatása a gazdasági növekedésre, amit magyarázhat, hogy a vállalatok profitja szempontjából meghatározóbb az árrés és a mennyiség. A jövedelmi egyenlőtlenségek változása is gyakran felmerül a növekedés lassulását magyarázó tényezőként. A jövedelemeloszlás alsó részeiben a stagnáló jövedelem miatt kevesebbet tudnak beruházni az oktatásba, ami korlátozza a humántőke növekedését, a nagyobb mértékben koncentrálódó jövedelmek hatására pedig gyorsulhatott az elmozdulás a szolgáltatások felé. Végül meg kell említeni, hogy Kína 2001-ben lett a Kereskedelmi Világszervezet (WTO) teljes jogú tagja. Kutatási eredmények szerint a kínai import jelentősen csökkentette a foglalkoztatást az Egyesült Államok feldolgozóiparában, ami hozzájárulhatott a gazdasági növekedés mérséklődéséhez. Ezek a hatások azonban mind kicsinek tűnnek ahhoz, hogy érdemi magyarázóerővel rendelkezzenek.

A szerző a lassulás fő okaiként a humántőke mérsékeltebb bővülését és a termelékenység visszafogottabb növekedését azonosítja. Az eredmények alapján a gazdasági növekedés lassulása leginkább a családméret csökkenéséhez és a népesség elöregedéséhez köthető. Ez, kiegészülve a fogyasztás szolgáltatások irányába történt eltolódásával, magyarázza a lassulás mintegy háromnegyedét. A szerző ezt a két tényezőt a jólét emelkedéséből eredő sikertényezőnek, tudatos döntésnek tekinti. A termelékenységi ráta csökken az életszínvonal emelkedésével. A fogyasztási szerkezet megváltozása szintén a jólét sikeres emelésének következménye. A termékek árának csökkenésével és a szükséges mennyiségek megvásárlásával a fogyasztás a szolgáltatások felé fordul, miközben a szolgáltató szektorok termelékenysége relatíve alacsonyabb.

Ha egyes tényezőket sikernek lehet elkönyvelni, a gyorsabb növekedés érdekében a szerző szerint fel kell tenni a kérdést, hogy *a népesség miről lenne hajlandó lemondani*. Például feláldozna-e valamennyit az életszínvonalból, hogy a népességnövekedés gyorsulhasson. A technológiai fejlődés (3D nyomtatás, mesterséges intelligencia) hatása sem egyértelmű: a termékek előállításuk hatékonyabbá válik, ugyanakkor gyorsul az eltolódás a szolgáltatások irányába, aminek hatására tovább lassulhat a termelékenység és így a gazdaság növekedése. A könyvben megjelenő megközelítés szerint a visszafogottabb növekedés a jólét emelésében elért sikerek következménye, ahogy a népesség alkalmazkodott az elért magasabb életszínvonalhoz. Mindez a növekedés jövőbeli felgyorsításának is behatárolja a lehetőségeit. A siker

azonban nem jelenti azt, hogy ne lehetne még jobb eredményt elérni. A növekedési ráta a továbbiakban is elmaradhat a 20. században megfigyelthez képest, fel kell azonban tárni, hogy hogyan lehet biztosítani a fenntartható gazdasági növekedést. Ez azonban már egy következő könyv feladata lesz.